

dr. sc. Petra Amižić Jelovčić, asistentica
Pravnog fakulteta u Splitu
Ivan Perković, student
Pravnog fakulteta u Splitu

ODGOVORNOST PRIJEVOZNIKA ZA NUKLEARNU ŠTETU S POSEBNIM OSVRTOM NA KONVENCIJU O DOPUNSKOJ NAKNADI ZA NUKLEARNU ŠTETU

UDK: 347. 763: 341. 236

Primljeno: 20. 01. 2008.

Pregledni znanstveni rad

S obzirom na izuzetno opasnu prirodu nuklearnih tvari, dopuna postojeće regulative odgovornosti za naknadu nuklearne štete pokazala se nužnom. Imajući u vidu nedostatke rješenja u okviru Pariške i Bečke konvencije, 1997. godine donesena je Konvencija o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu s ciljem stvaranja globalnog režima odgovornosti. Konvencija je prihvatila temeljna nuklearna načela te uvela niz poboljšanja u odnosu na spomenute nuklearne konvencije koja, po mišljenju autora, napokon pružaju adekvatnu zaštitu oštećenima. Također, donošenjem Konvencije o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu napravljen je značajan korak naprijed prema unifikaciji nuklearnog prava.

Ključne riječi: *odgovornost za nuklearnu štetu, dopunska naknada, nuklearne konvencije*

UVOD

Pitanje odgovornosti za nuklearnu štetu¹ zauzima posebno mjesto unutar materije nuklearnog prava,² te mu je, kao takvom, pridana osobita pažnja prilikom normiranja. Među mnogobrojnim međunarodnim konvencijama, koje reguliraju ovu problematiku, najvažnijima se smatraju:³

¹ Nuklearna šteta jest šteta koja prouzroči gubitak života ili svaku tjelesnu ozljedu čovjeka, odnosno gubitak ili oštećenje stvari koji nastaju iz radioaktivnih svojstava s otrovnim, eksplozivnim ili drugim pogibeljnim svojstvima nuklearnog goriva ili radioaktivnih proizvoda i otpada. Vidi: čl. 824., toč. 2. **Pomorskog zakonika** (N.N. br. 181 / 04., 76 / 07., u nastavku – **PZ**). Nuklearne štete mogu se, dakle, podijeliti na tjelesne štete i štete na stvarima. Pogledati: Velimir Filipović, *Odgovornost za nuklearnu štetu*, Zagreb, 1980., str. 2. – 4.

² Početkom 50. – ih godina prošlog stoljeća doneseni su prvi nacionalni i međunarodni propisi o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete. Opširnije: Petra Amižić, *Pomorski prijevoz nuklearnih tvari*, doktorska disertacija, Split, 2007., str. 119.

³ Pored navedenih međunarodnih konvencija, od izuzetne je važnosti i Konvencija o građanskoj odgovornosti za pomorski prijevoz nuklearnih materijala ili tzv. **Bruxelleska konvencija o prijevozu** (engl. *Convention Relating to Civil Liability in the Field of Maritime Carriage of Nuclear Material*). Donesena je na diplomatskoj konferenciji u Bruxellesu 17. prosinca 1971. godine. Tekst konvencije na hrvatskom jeziku pogledati: Ivo

1. *Konvencija o odgovornosti prema trećima na području nuklearne energije* ili tzv. **Pariška konvencija**;⁴
2. *Konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete* ili tzv. **Bečka konvencija**;⁵

Navedene konvencije prihvaćaju ista načela odgovornosti za nuklearnu štetu:⁶

- a) načelo isključive odgovornosti;⁷
- b) načelo kauzalne odgovornosti;⁸

Grabovac, *Konvencije pomorskog prava s napomenama i komentarskim bilješkama*, Split, 1984., str. 185. – 191. Cilj ove Konvencije je bio osigurati isključivu odgovornost poduzetnika (korisnika) nuklearnog postrojenja za nuklearnu štetu koja je posljedica nuklearne nezgode nastale za vrijeme pomorskog prijevoza nuklearnih tvari. Naime, iako je Pariškom i Bečkom konvencijom prihvaćeno načelo isključive odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja za nastalu nuklearnu štetu na snazi su istovremeno i neke druge međunarodne pomorske konvencije koje mogu sadržavati nešto drugačija pravila vezano za istu materiju. Kako bi se, dakle izbjegla dvostruka odgovornost bilo je nužno donošenje Konvencije o prijevozu iz 1971. Više: Amižić, P., *op.cit.*, str. 156. – 161.

⁴ Engl. *Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*. Donesena je 29. srpnja 1960. godine u Parizu i predstavlja prvu međunarodnu konvenciju koja regulira odgovornost za iskorištavanje nuklearne energije u mirnodopske svrhe i odgovornost za prijevoz nuklearnog materijala. Kako bi se normiralo pitanje supsidijarne odgovornosti država članica za nuklearnu štetu, 1963. godine donesena je u Bruxellesu **Dopunska konvencija Pariškoj konvenciji** (engl. *Convention Supplementary to the Paris Convention*). Obje su konvencije izmjenjene tri puta i to: 1964. godine, 1982. godine i 2004. godine. *Ibidem.*, str. 120. Tekst Pariške konvencije vidi: www.nea.fr/html/law/nlparis-conv.html

⁵ Engl. *Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage*. Donesena je u Beču 21. svibnja 1963. godine. Republika Hrvatska je stranka Bečke konvencije od 08. listopada 1991. godine, a odgovarajuća notifikacija o sukcesiji položena je kod depozitara 29. rujna 1992. godine. Tekst konvencije na hrvatskom i engleskom jeziku: N.N. – **Međunarodni ugovori, br. 1 / 06**. Bečka konvencija 1997. godine, na diplomatskoj konferenciji održanoj u Beču, izmjenjena Protokolom koji je stupio na snagu 04. srpnja 2003. godine.

⁶ Iako su se temeljile na istim načelima, među Pariškom i Bečkom konvencijom nije postojala pravna veza. Naime, strane ugovornice jedne konvencije nisu smatrane strankama druge konvencije pa se svaka od njih mogla primjenjivati jedino ako su se nuklearna nezgoda i šteta dogodile unutar područja država stranaka konvencije. S namjerom ispravljanja ovog nedostatka, 1988. godine usvojen je Zajednički protokol o Primjeni Bečke konvencije i Pariške konvencije, koji je stupio na snagu 1992. godine. Njime je, prvenstveno, prošireno geografsko polje primjene Pariške i Bečke konvencije. Republika Hrvatska je ratificirala Zajednički protokol 1993. godine (N.N., br. 12 / 93). Više o tome: Amižić, P., *op.cit.*, str. 141. – 142.

⁷ Temeljem ovog načela cjelokupna odgovornost za nuklearnu štetu usmjerava se prema korisniku nuklearnog postrojenja koji je obično vlasnik tog postrojenja, ali može biti i njegov posjednik. U svakom slučaju, on će biti isključivo odgovoran za nuklearnu štetu neovisno o krivnji drugih osoba za nju (čl. 6. st. 1. Pariške konvencije, čl. 2., st. 1. Bečke konvencije). Država u kojoj se nalazi nuklearno postrojenje može, u skladu s posebno utvrđenim uvjetima u svom zakonodavstvu, predvidjeti da *prijevoznik* nuklearnog materijala ili osoba koja rukuje radioaktivnim otpadom može, na svoj zahtjev i uz pristanak odgovornog korisnika, stupiti na njegovo mjesto kao korisnik i biti određena ili priznata kao korisnik u odnosu prema takvom nuklearnom materijalu ili radioaktivnom otpadu. U tom slučaju takav prijevoznik ili takva osoba smatraju se korisnikom nuklearnog postrojenja na području te države (čl. 4. Pariške konvencije, čl. 2., st.2. Bečke konvencije). Ipak, kako bi se ublažila isključiva odgovornost korisnika, na raspolaganju mu stoji pravo regresa prema osobi koja je zapravo prouzrokovala štetu pod uvjetom da se radi o pojedincu koji je s namjerom prouzročio nuklearnu štetu ili ako je tako predviđeno ugovorom između korisnika i štetnika. Ovo je načelo ustanovljeno *in favorem* oštećenika. Naime, kanaliziranjem odgovornosti olakšava se položaj oštećene strane s obzirom na to da ona, u svakom trenutku, zna tko je odgovorna osoba za nastalu štetu. Šire: *Ibidem*, str. 149. – 151.

⁸ Prema ovom načelu korisnik nuklearnog postrojenja odgovorna je osoba za štetu koja je posljedica nuklearne nezgode u njegovom nuklearnom postrojenju ili koja je prouzročena nuklearnim materijalom koji dolazi ili potječe iz njegovog postrojenja bez obzira na krivnju (čl. 4., st. 1. Bečke konvencije, čl. 3a) i 4b) Pariške konvencije). Ovo je rješenje prihvaćeno iz razloga što bi na području nuklearne tehnologije bilo jako teško dokazati krivnju za nastalu nuklearnu štetu. Na ovaj se način, ujedno, korisniku nameće obveza poduzimanja

- c) načelo ograničene odgovornosti;⁹
- d) načelo nadležnosti suda države na čijem je području nastala nuklearna nezgoda.¹⁰

Neovisno o tome što su se navedena rješenja pokazala u potpunosti odgovarajućima, ta činjenica nije bila dovoljna da bi ove konvencije postale globalne.¹¹ Naime, mnoge države, a posebno nenuklearne, nisu htjele pristupiti Pariškoj i Bečkoj konvenciji smatrajući da ne pružaju adekvatnu zaštitu potencijalnim oštećenima nuklearne nezgode.¹²

Kako bi se ispravili nedostaci postojećih međunarodnih konvencija te kako bi se napokon uspostavio globalni režim glede pitanja odgovornosti i naknade nuklearne štete, 1997. godine donesena je **Konvencija o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu**.¹³ Ona je, dakle, po svojoj naravi globalna jer joj mogu pristupiti sve države, i države koje na svom području imaju nuklearna postrojenja i one koje ih nemaju. Kako se radi o samostalnom pravnom instrumentu, nije nužno da država stranka ove konvencije istovremeno bude i stranka Pariške ili Bečke konvencije.¹⁴ Upravo ta činjenica bi trebala olakšati postizanje široke primjene ove konvencije i pripomoći stvaranju spomenutog globalnog režima, kao krajnjeg cilja, s obzirom na to da je na ovaj način omogućeno stvaranje pravne veze među

svih raspoloživih mjera s ciljem sprječavanja nastanka nuklearne nezgode. Korisnik neće odgovarati jedino za nuklearnu štetu koja je posljedica nuklearne nezgode nastale uslijed ratnog sukoba, građanskog rata ili ustanka. *Ibidem*, str. 152. – 153.

⁹ Ograničenje odgovornosti može biti kvantitativno i vremensko. Kvantitativno ograničenje je, zapravo, protuteža objektivnom temelju odgovornosti. Njegova je prednost i u tome što odgovornoj osobi omogućava predviđanje poslovnog rizika kojem se izlaže te da taj rizik osigura. Odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja ograničena je i vremenski. Zahtjev za naknadu štete mora biti podnesen u roku od 10 godina od nastanka nuklearne nezgode. Subjektivni rok za postavljanje zahtjeva za naknadu štete iznosi 3 godine od dana kada je oštećenik saznao ili trebao saznati za nastanak nuklearne štete i odgovornog korisnika (čl. 7. Dopunske konvencije Pariškoj konvenciji, čl. 6., st. 3. Bečke konvencije). *Ibidem*, str. 154. – 155.

¹⁰ Prema ovom načelu pravo na rješavanje zahtjeva za naknadu štete imaju isključivo sudovi strane ugovornice na čijem je području nastala nuklearna nezgoda. Kada je, međutim, do nuklearne nezgode došlo izvan teritorija države ugovornice ili kada se mjesto nuklearne nezgode ne može sa sigurnošću odrediti, nadležni su sudovi države u kojoj se nalazi nuklearno postrojenje odgovornog korisnika (čl. 11., st. 1. i 2. Bečke konvencije i čl. 13. a) i b) Pariške konvencije).

¹¹ Pariška konvencija bila je regionalnog karaktera što je i bio povod za donošenjem nove konvencije koja bi bila globalna. S tim je ciljem donesena Bečka konvencija, koja nažalost u tome nije uspjela. Više: Amižić, P., *op.cit.* str. 130.

¹² Naime, odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja prema Pariškoj konvenciji ograničena je na 15 milijuna posebnih prava vučenja, a prema Bečkoj konvenciji na 5 milijuna američkih dolara (cca 60 milijuna SDR). Iako su navedeni iznosi znatno povišeni Bruxelleskom dodatnom konvencijom i Protokolom o izmjeni Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu, svrha, ipak, nije postignuta jer nije došlo do njihove globalne primjene u praksi.

¹³ Engl. *Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage* (u nastavku – Konvencija o dopunskoj naknadi). Usvojena je 12. rujna 1997. godine, ali još nije stupila na snagu. Prema članku 20. ove Konvencije, to će se dogoditi devedesetog dana od dana kada je ratificira, prihvati ili odobri peta država s najmanje 400 tisuća jedinica nuklearnog kapaciteta. Prema službenim podacima Međunarodne agencije za atomsku energiju od studenog 2000. godine, do sada su je ratificirale tri države: Rumunjska, Maroko i Argentina. Tekst Konvencije na engleskom jeziku pogledati: www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp.html

¹⁴ Pristupanje Konvenciji o dopunskoj naknadi nije, ipak, u potpunosti bezuvjetno jer ona, u svom čl. 18., st. 1., zahtjeva da država koja želi postati njenom članicom, a koja na svom teritoriju ima jedan ili više civilnih nuklearnih reaktora, mora prethodno postati članicom Konvencije o nuklearnoj sigurnosti (N.N., br. 13 / 95).

državama članicama Pariške i Bečke konvencije i drugim državama koje nisu njihove članice ali su voljne prihvatiti, pristupanjem Konvenciji o dopunskoj naknadi, nuklearna načela istovjetna onima na kojima one počivaju.¹⁵ Pored toga, Konvencija o dopunskoj naknadi je proširila definiciju nuklearne štete, povisila je iznos odgovornosti za nuklearnu štetu¹⁶ i pristupila regulaciji pomorskog prijevoza nuklearnih tvari s naglaskom na zaštitu prava obalnih država.¹⁷ Na ovaj su način otklonjeni glavni nedostaci Pariške i Bečke konvencije te samim tim i najvažnija zapreka internacionalizaciji prava odgovornosti za nuklearnu štetu.¹⁸

POJAM I VRSTE NUKLEARNIH ŠTETA

Pod nuklearnom se štetom, u smislu odredbi ove Konvencije, misli na (čl. 1.f):

- a) smrt ili tjelesnu ozljedu;¹⁹
- b) gubitak ili oštećenje imovine;²⁰
- c) izmaklu dobit zbog smrti ili tjelesne ozljede, odnosno gubitka ili oštećenja imovine;²¹

¹⁵ Konvencija o dopunskoj naknadi sadrži Aneks koji, također, počiva na spomenutim nuklearnim načelima. Aneksu, tako, može pristupiti i država koja nije članica Pariške ili Bečke konvencije, ako je njeno nacionalno zakonodavstvo usklađeno s odredbama Aneksa. Na ovaj način je omogućeno da i Sjedinjene Američke Države postanu članicom Konvencije o dopunskoj naknadi čime bi se napravio korak naprijed prema realizaciji željenog globalnog režima. Naime, ne samo da SAD nikada nisu postale članicom niti jedne nuklearne konvencije već ni njihovo nacionalno nuklearno pravo nije u potpunosti podudarno s temeljnim načelima. Tako je američkim Price – Andersonovim Actom iz 1954. godine propisano da odgovornost za nuklearnu štetu nije kanalizirana isključivo prema korisniku nuklearnog postrojenja već odgovarati mogu i prijevoznici, razni dobavljači... Predviđa se, međutim, tzv. ekonomsko kanaliziranje odgovornosti na način da korisnikovo financijsko jamstvo pokriva odgovornost svih potencijalnih tuženika. Opširnije: Amižić, P., *o.c.*, str. 245. – 247.

¹⁶ Svrha Konvencije o dopunskoj naknadi i jest dopuna i poboljšanje postojećeg sustava odgovornosti za nuklearnu štetu prema Pariškoj i Bečkoj konvenciji (čl. 2. Konvencije o dopunskoj naknadi).

¹⁷ Navedena poboljšanja u regulaciji sadrži i Protokol o izmjeni Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu koji je, za razliku od ove Konvencije, već stupio na snagu. Međutim, kao što je ranije spomenuto Bečka konvencija kao ni njen Protokol nisu ostvarili niti omogućuju globalni režim u primjeni. Stoga je i dalje, od izuzetne važnosti za unifikaciju nuklearnog prava stupanje na snagu Konvencije o dopunskoj naknadi.

¹⁸ Naime, s obzirom na to da Konvencija o dopunskoj naknadi zastupa ista načela kao i ranije nuklearne konvencije, ona je sa njima u potpunosti kompatibilna pa joj njihove države članice mogu pristupiti bez ikakvih zapreka. Jedine izmjene kojima bi morale pristupiti unutar svog nacionalnog prava su one koje se tiču povišenja granice odgovornosti za nuklearnu štetu, proširenja definicije nuklearne štete i proširenja polja primjene na sve države članice. S druge strane, države koje nisu članice Pariške i Bečke konvencije već su pristupile Aneksu Konvencije o dopunskoj naknadi morale bi napraviti iste izmjene te uskladiti svoje nacionalno pravo s usvojenim nuklearnim načelima.

¹⁹ O oboljenjima izazvanim zračenjem vidi: Dragoljub Stojanović, *Građanskopravna odgovornost za atomske štete prema trećim licima*, Beograd, 1965., str. 50. – 52.

²⁰ Obujam u kojem će se priznati gubitak ili oštećenje imovine kao posljedica nuklearne nezgode utvrđuje se prema pravu države nadležnog suda. O šteti na stavrma pogledati: Ivo Grabovac, *Odgovornost za nuklearnu štetu u hrvatskom pravu*, Pravo i porezi, br. 9., Zagreb, 2005., str. 25.

²¹ Pravo na naknadu izmakle dobiti ima oštećenik koji je pretrpio štetu zbog smrti ili tjelesne ozljede, odnosno

- d) troškove mjera poduzetih s ciljem povrata stanja okoliša u prijašnje stanje, osim ako je šteta zanemariva;²²
- e) izmaklu dobit zbog štete na okolišu;²³
- f) troškove preventivnih mjera, kao i daljnje gubitke i štete prouzrokovane tim mjerama;²⁴
- g) bilo koje druge gubitke koji se priznaju prema općim pravilima o građanskoj odgovornosti države koja je nadležna suditi u sporu o nastaloj nuklearnoj šteti.

Može se, dakle, zaključiti da je pojam nuklearne štete, doista, proširen u odnosu na postojeća rješenja iz Pariške i Bečke konvencije,²⁵ prema kojima se pod nuklearnom štetom smatrala samo smrt ili tjelesnu ozljedu, odnosno gubitak ili oštećenje imovine. Sve navedene štete, osim troškova preventivnih mjera,²⁶ da bi bile priznate kao osnova za naknadu, moraju biti posljedica ionizirajućeg zračenja.

ODGOVORNOST ZA NUKLEARNU ŠTETU PREMA KONVENCIJI O DOPUNSKOJ NAKNADI

Konvencija o dopunskoj naknadi je povisila iznos odgovornosti za nuklearnu štetu i, na taj način, omogućila primjereniju zaštitu potencijalnim oštećenima.²⁷

gubitka ili oštećenja imovine i to samo ako mu izmakla dobit nije reparirana kroz naknadu zbog smrti ili tjelesne ozljede, odnosno gubitka ili oštećenja imovine.

²² Troškovi mjera poduzetih s ciljem povrata stanja okoliša u prvobitno stanje bit će nadoknađeni samo ako su te mjere doista i poduzete ili će se poduzeti i ako već nisu uključene u naknadu zbog gubitka ili oštećenja imovine. Mjere koje se poduzimaju moraju biti razumne i odobrene od strane nadležnih vlasti unutar države u kojoj se poduzimaju, a poduzeti ih može samo osoba koja je ovlaštena za to unutar te iste države. Što će se smatrati razumnim mjerama odlučuje nadležan sud prema svom domaćem pravu, uzimajući u obzir sve bitne okolnosti koje se tiču vrste i obujma nastale štete ili, u pogledu preventivnih mjera, vrstu i obujam rizika od nastanka nuklearne štete. U obzir se mora uzeti i procjena koristi koju bi moglo donijeti poduzimanje tih mjera u datom trenutku kao i druge relevantne znanstvene i tehničke procjene (čl. 1.1).

²³ Navedena će šteta biti nadoknađena ako se radi o šteti koja je pretrpljena zbog nemogućnosti uživanja u okolišu koji je podvrgnut reparaciji i to u onoj mjeri u kojoj mu ta šteta nije nadoknađena kroz štetu zbog gubitka ili oštećenja imovine.

²⁴ Preventivne mjere su razumne mjere poduzete nakon nuklearne nezgode s ciljem smrječavanja ili ublažavanja nastale nuklearne štete.

²⁵ Nuklearnu štetu na istovjetan način definira Protokol o izmjeni Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu.

²⁶ Mogućnost stjecanja prava na naknadu troškova preventivnih mjera, čak i kada nije bilo ionizirajućeg zračenja, stvorena je kroz definiciju nuklearne nezgode. Naime, prema ovoj Konvenciji koja sadrži definiciju istovjetnu onoj iz Protokola o izmjeni Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu, nuklearnom se nezgodom smatra svaki događaj ili niz događaja istog podrijetla koji su uzrokovali nuklearnu nezgodu, te u pogledu preventivnih mjera svaki događaj ili niz događaja koji predstavljaju tešku ili neposrednu prijetnju od nastanka nuklearne nezgode (čl. 1.i). Dakle, troškovi preventivnih mjera će se priznati ako je opasnost od zračenja teška i neposredna, čak i onda kada do stvarnog zračenja nije ni došlo.

²⁷ Odredbe ove Konvencije primjenjivat će se samo na nuklearne nezgode nastale u vezi s nuklearnim postrojenjima koja se koriste u miroljubive svrhe.

Prema članku trećem ove konvencije država članica je dužna osigurati prije nastanka nuklearne nezgode naknadu u prvom stupnju²⁸ koja može iznositi 300 milijuna posebnih prava vučenja²⁹ ili više;³⁰ ili osigurati jedan privremeni iznos od najmanje 150 milijuna PPV koji bi pokrивao naknadu za nuklearnu štetu koja nastane u roku od 10 godina od dana kada je Konvencija o dopunskoj naknadi otvorena za potpisivanje.³¹ Ujedno su, detaljno, razrađeni mehanizmi prikupljanja sredstava za naknadu nuklearne štete kada ona iznosi preko 300 milijuna PPV.³² U tom će slučaju, države članice Konvencije o dopunskoj naknadi, putem međunarodnog javnog fonda, u drugom stupnju,³³ osigurati dodatan iznos za naknadu nuklearne štete (čl. 3., st. 1b.).³⁴ Sredstva iz spomenutih javnih fondova koristit će se za naknadu nuklearne štete pretrpljene (čl. 5., st. 1.):

- a) na teritoriju države članice; ili
- b) na ili iznad područja izvan granica teritorijalnog mora³⁵ države članice:
 - ako je šteta nastala na brodu koji vije zastavu države članice ili ju je taj brod izazvao, ili u avionu registriranom na području države članice ili je šteta počinjena takvim avionom, ako je šteta nastala na ili od umjetnog otoka, nuklearnog postrojenja ili neke druge konstrukcije koja je pod jurisdikcijom države članice;

²⁸ Iznos osiguran u prvom stupnju naknade podijelit će se pravično bez diskriminacije na temelju nacionalnosti, prebivališta ili boravišta, s tim da se iz naknade može izuzeti nuklearna šteta nastala na teritoriju države koja nije članica ove Konvencije.

²⁹ U nastavku – PPV. PPV je obračunska jedinica Međunarodnog monetarnog fonda (čl. 1., st. 3. Konvencije o dopunskoj naknadi). Opširnije o PPV vidi: Ivo Grabovac, *Plovidbeno pravo Republike Hrvatske*, Split, 2003. str. 144.

³⁰ Konvencija, međutim, nigdje ne navodi na koji će to način država članica mora osigurati potrebni iznos pa, tako, država ima mogućnost izbora između privatnog osiguranja, nuklearnog pola ili putem nekog regionalnog ugovora.

³¹ Navedeni iznos odgovara onome kojim raspolažu mnoge države prema njihovom domaćem pravu do 29. rujna 2007. godine. Naknada za nuklearnu štetu rasporedit će se jednako, bez diskriminacije oštećenika.

³² Vidi: Bruno Sladonja, *Međunarodne konvencije o odgovornosti za nuklearnu štetu*, List Hrvatskog nuklearnog društva, br. 4 / 98. O doprinosima svake od država članica fondu pogledati: čl. 4., Konvencije o dopunskoj naknadi. Prema ovom članku više od 90 % doprinosa uplaćuju države koje imaju nuklearna postrojenja prema svom nuklearnom kapacitetu, dok preostalih 10 % uplaćuju proporcionalno sve države članice. Vidi: Amižić, P., *op.cit.*, str. 141.

³³ Ova će se naknada podijeliti među oštećenicima bez diskriminacije na temelju nacionalnosti, prebivališta ili boravišta (čl. 3, st. 2b).

³⁴ Točan iznos kojim će države raspolagati za naknadu nuklearne štete u okviru javnog fonda ovisit će o nuklearnom kapacitetu svake od njih. Prema odredbama Konvencije o dodatnoj naknadi svaka država članica koja na svom teritoriju ima jedan ili više nuklearnih reaktora mora uplatiti doprinos u visini od 300 PPV za svaki Megawatt svog kapaciteta. Dakle, ovisno o tom kapacitetu razlikuje se visina doprinosa na čiju je uplatu obvezna svaka država članica kada dođe do nuklearne nezgode (čl. 7. Konvencije o dopunskoj naknadi). Pretpostavlja se da bi fond mogao iznositi približno 300 milijuna PPV. Prema ovoj konvenciji, dakle oštećenicima je pružena mogućnost naknade pretrpljene nuklearne štete u visini gotovo 600 milijuna PPV.

³⁵ Pojas mora pod suverenostu obalne države umjerene širine (do 12 morskih milja) u kojemu strani brodovi imaju pravo neškodljivog prolaska. Mjeri se od polazne crte (normalne i ravne), a njegova vanjska granica je ujedno i državna granica na moru. Šire: Davorin Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Split, 1989., str. 398. – 399.

- ako je nuklearnu štetu izazvala pravna ili fizička osoba koja je registrirana ili je državljanin države stranke, s tim da su izuzete štete nastale u ili iznad teritorijalnog mora države koja nije stranka ove Konvencije.

c) na ili iznad područja isključivog gospodarskog pojasa³⁶ države stranke, ili na području kontinentalnog šelfa³⁷ države stranke uslijed iskorištavanja ili istraživanja prirodnih bogatstava isključivog gospodarskog pojasa ili kontinentalnog šelfa.

Međunarodni javni fond države nisu dužne osnovati prije nastanka nuklearne nezgode (čl. 7., st.1.), a zanimljivo je da je polovina raspoloživog iznosa iz fonda rezervirana isključivo za naknadu tzv. izvangranične³⁸ nuklearne štete. Naime, prema čl. 11. Konvencije o dopunskoj naknadi 50 % sredstava usmjerit će se na naknadu nuklearnih šteta nastalih na području ili izvan područja države na čijem se teritoriju nalazi nuklearno postrojenje, dok će se drugih 50 % iskoristiti za kompenzaciju tužbenih zahtjeva zbog pretrpljene izvangranične nuklearne štete ako gore navedena polovina nije bila dovoljna za pokriće iste.³⁹

EKSKLUZIVNA JURISDIKCIJA ZA SPOROVE O NAKNADI NUKLEARNE ŠTETE

Članak 13. Konvencije o dopunskoj naknadi potvrđuje jedno od osnovnih načela nuklearnog prava, ono vezano za nadležnost sudova. Naime, za nuklearne nezgode isključivo će biti nadležni sudovi države stranke Konvencije o dopunskoj naknadi na čijem je teritoriju došlo do nuklearne nezgode. Ako je, pak, do nezgode došlo na

³⁶ Isključivi gospodarski pojas je područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega, podvrgnuto posebnom pravnom režimu ustanovljenom u ovome dijelu, na temelju kojega su prava i jurisdikcija obalne države i prava i slobode drugih država uređeni relevantnim odredbama Konvencije (čl. 55. Konvencije UN o pravu mora). U isključivom gospodarskom pojasu obalna država ima: - suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja, te glede drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem voda, struja i vjetrova;

- jurisdikciju, u skladu s relevantnim odredbama Konvencije u pogledu podizanja i uporabe umjetnih otoka, uređaja i naprava; znanstvenog istraživanja mora; zaštite i očuvanja morskog okoliša;

- druga prava i dužnosti predviđene u ovoj Konvenciji. Opširnije o isključivom gospodarskom pojasu: Marina Vokić Žužul, *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003.

³⁷ Kontinentalna ravnina ili šelf označava morsko dno relativno plitkoga mora uokolo kontinenta, od crte niske vode do mjesta gdje počinje naglo spuštanje morskog dna prema golemim morskim dubinama. Detaljnije: Rudolf, D., *op.cit.*, str. 149. – 150.

³⁸ Izvangranična šteta (engl. *transboundary damage*) je šteta nastala izvan teritorija države stranke konvencije na čijem se području nalazi nuklearno postrojenje ili, ako se nuklearno postrojenje ne nalazi na njenom području, onda šteta nastala izvan teritorija države stranke konvencije u čijoj se nadležnosti nalazi nuklearno postrojenje. Dakle, izvangranična šteta je zapravo šteta nastala izvan teritorija države stranke ove konvencije u kojoj se dogodila nuklearna nezgoda.

³⁹ Ovo rješenje predstavlja svojevrsan poticaj i za nenuklearne države da pristupe konvenciji, kao i nuklearnim državama koje ne očekuju da će korisnik njihovog nuklearnog postrojenja izazvati neku nuklearnu nezgodu zbog koje bi se ostvarila obveza uplate u međunarodni javni fond. Konvencija daje mogućnost državama strankama da osnuju i treći stupanj naknade, ali ne nudi nikakvo rješenje vezano za to kako bi se iznos iz tog trećeg stupnja prikupljao i dalje raspoređivao među oštećenima (čl. 12., st.2.).

području koje nije pod suverennošću države stranke Konvencije ili kada se mjesto nastanka nuklearne nezgode ne može sa sigurnošću utvrditi, nadležan će biti sud one države na čijem se teritoriju nalazi nuklearno postrojenje koje je izazvalo nuklearnu nezgodu (čl. 13., st.3.).⁴⁰ Spomenute su odredbe istovjetne onima iz Pariške i Bečke konvencije koje reguliraju isto pitanje. Međutim, Konvencija o dopunskoj naknadi je unaprijedila postojeće rješenje imajući u vidu recentni razvoj međunarodnog prava mora i opasnost koja prijete obalnim državama zbog prijevoza nuklearnih tvari morem.⁴¹ Tako se u stavku 2., članka 13. propisuje ekskluzivna nadležnost suda države stranke ove Konvencije za tužbe za naknadu nuklearne štete koja je posljedica nuklearne nezgode koja se dogodila u isključivom gospodarskom pojasu države stranke Konvencije.⁴² Ipak, kada bi provođenje ove odredbe bilo u sukobu s obvezama koje država stranka ove Konvencije ima, na temelju Pariške ili Bečke konvencije u pogledu nadležnosti suda za pitanje naknade nuklearne štete, prema nekoj drugoj državi koja nije stranka Konvencije o dopunskoj naknadi primjenjivat će se odgovarajući članci Pariške i Bečke konvencije.

Neovisno o tome što se člankom 13. Konvencije o dopunskoj naknadi, nadležnost za sporove proistekle iz nuklearnih nezgoda nastalih u području isključivog gospodarskog pojasa dodjeljuje obalnoj državi u čijem je gospodarskom pojasu i došlo do nuklearne nezgode,⁴³ visina odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja utvrđivat će se prema nacionalnom pravu države na čijem se teritoriju nalazi nuklearno postrojenje (čl. 6., st.1. Aneksa).

VAŽNOST ANEKSA KONVENCIJE O DOPUNSKOJ NAKNADI ZA NUKLEARNU ŠTETU

Aneks je sastavni dio Konvencije o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu (čl. 2., st. 3.), ali će se njegove odredbe primjenjivati samo na one države koje su

⁴⁰ Ako bi za spor o naknadi nuklearne štete, prema relevantnim odredbama, bilo nadležno više sudova države stranke ove konvencije čiji su sudovi potencijalno nadležni sporazumno će utvrditi koji će od njih biti uistinu nadležan. Vidi: Amižić, P., *op.cit.*, str. 141. – 142.

⁴¹ Pariška i Bečka konvencija ne spominju u svojim odredbama isključivi gospodarski pojas jer se taj pojam međunarodnog prava mora razvio tek nakon njihova donošenja. Protokol o izmjeni Bečke konvencije ispravio je taj propust te je svom članku 13. dodao novi stavak u kojem propisuje da će za tužbe za naknadu nuklearne štete koja je posljedica nuklearne nezgode koja se dogodila na području isključivog gospodarskog pojasa biti nadležan sud države stranke čiji je i gospodarski pojas.

⁴² Ako gospodarski pojas nije proglašen, uzet će se u obzir jasna namjera države za njegovim proglašenjem, pa će postojati ekskluzivna nadležnost suda države stranke Konvencije ako je nuklearna šteta posljedica nuklearne nezgode koja se desila na području koje bi potpadalo pod teritorij isključivog gospodarskog pojasa da je on bio proglašen.

⁴³ Ovaj članak ima prednost pred jurisdikcijskim pravilima iz Pariške i Bečke konvencije. S obzirom na to da gospodarski pojas nije teritorij na kojem obalna država ima potpuni suverenitet nego tek suverena prava, ukoliko do nuklearne nezgode dođe tijekom prijevoza nuklearnog materijala gospodarskim pojasom, obalna država neće moći povisiti iznos odgovornosti korisnika odgovornog za štetu, na što država inače ima pravo prema čl. 6., st. 2. Aneksa.

ovoj Konvenciji pristupili kao članice njenog Aneksa.⁴⁴ Uvodne odredbe Aneksa obvezuju državu koja nije članica Pariške ili Bečke konvencije na usklađivanje odredbi svog domaćeg prava s odredbama Aneksa.⁴⁵ S druge strane, država članica koja na svom teritoriju nema nuklearno postrojenje mora u svoje domaće pravo inkorporirati samo one odredbe ovog Aneksa koje su nužne da bi se obveze preuzete ovom Konvencijom ispoštovale.

Smatrat će se da je nacionalno pravo države usklađeno s odredbama članka 3,⁴⁶ 4,⁴⁷ 5⁴⁸ i 7.⁴⁹ ovog Aneksa ukoliko je ono 1. siječnja 1995. godine sadržavalo, i još uvijek sadrži, odredbe koje propisuju:⁵⁰

- a) objektivnu odgovornost za nastalu nuklearnu štetu koja je nastala i izvan mjesta nuklearnog postrojenja u kojem je došlo do nuklearne nezgode;
- b) isključivu odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja za nastalu nuklearnu štetu;
- c) osiguranje naknade za nuklearnu štetu u visini od najmanje 1000 milijuna PPV za civilne nuklearne elektrane, odnosno 300 milijuna PPV za druga nuklearna postrojenja.

Odredbe Aneksa, u pravilu, prate rješenja Pariške i Bečke konvencije. Isključiva i objektivna odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja za nuklearnu štetu normirana je, tako, u njegovom članku 3.⁵¹ Odgovornost korisnika ograničena je kvantitativno na iznos od minimalno 300 milijuna PPV (čl. 4.).⁵² Aneksom je regulirana i odgovornost za nuklearnu štetu koja nastane tijekom prijevoza nuklearnog materijala na način da je propisano da će odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja biti ustanovljena prema odredbama domaćeg prava države na čijem se teritoriju nalazi nuklearno postrojenje.⁵³ Kada je nuklearnu štetu

⁴⁴ Tzv. anektirane države.

⁴⁵ Na ovaj je način, dakle omogućeno da Konvenciji o dopunskoj naknadi pristupe i države koje nisu članice Pariške ili Bečke konvencije, ali čije zakonodavstvo poštuje temeljna nuklearna načela.

⁴⁶ Člankom 3. Aneksa regulirana je isključiva odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja za nuklearnu štetu koja je posljedica nuklearne nezgode koja se dogodila u tom postrojenju ili koja je nastala zbog nuklearnog materijala koji je došao u ili iz tog postrojenja. Korisnik za štetu odgovara na temelju objektivne odgovornosti (čl. 3., st. 3. Aneksa).

⁴⁷ Člankom 4. Aneksa propisana je visina odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja.

⁴⁸ Članak 5. obrađuje pitanje osiguranja korisnikove odgovornosti za nuklearnu štetu.

⁴⁹ Članak 7. nudi rješenje u situaciji kada je nastalu nuklearnu štetu odgovorno više korisnika.

⁵⁰ Članak 2. Aneksa predstavlja tzv. *grandfather* klauzulu. SAD je jedina država koja ispunjava uvjete propisane ovom klauzulom, tako da se SAD smatraju jedinom anektiranom državom ove Konvencije.

⁵¹ Domaće pravo države članice Aneksa može ublažiti isključivu odgovornost korisnika propisivanjem prava regresa koji korisnik može ostvariti ukoliko je to pravo predviđeno pisanim ugovorom i ako je nuklearna nezgoda posljedica radnje ili propusta štetnika koji je djelovao s namjerom izazivanja nuklearne štete (čl. 10.).

⁵² Iznimno, država članica Aneksa može propisati i niži iznos odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja u visini 150 milijuna PPV pod uvjetom da sama garantira, pomoću javnih fondova, nadoknadu razlike u šteti do 300 milijuna PPV.

⁵³ Država članica Aneksa može propisati viši iznos odgovornosti za nuklearnu štetu do koje dođe tijekom prijevoza nuklearnih tvari njenim teritorijem, ali ne preko maksimalnog iznosa koji je propisan za korisnika nuklearnog postrojenja prema pravu države na čijem se teritoriju nalazi njegovo nuklearno postrojenje (čl. 6., st.2.). Ovo pravilo, međutim, ne vrijedi ako se radi o pomorskom prijevozu nuklearnih materijala tijekom

izazvalo više korisnika, oni će odgovarati solidarno, a ukupan iznos odgovornosti neće prijeći iznos propisan člankom 4. Aneksa. Odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja ograničena je i vremenski na rok od 10 godina od dana nuklearne nezgode.⁵⁴ Subjektivni rok za podizanje tužbe za naknadu nuklearne štete iznosi 3 godine od dana kada je oštećenik saznao ili trebao saznati za nuklearnu štetu i odgovornog korisnika nuklearnog postrojenja (čl. 9., st.3.).

ZAKLJUČAK

Najvažnije međunarodne konvencije koje reguliraju odgovornost za nuklearnu štetu su Pariška i Bečka konvencija koje prihvaćaju temeljna nuklearna načela: načelo isključive odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja, načelo kauzalne odgovornosti, načelo ograničene odgovornosti i načelo nadležnosti suda države na čijem je području nastala nuklearna nezgoda. Unatoč kvalitetnim rješenjima koja su sadržavale, spomenute konvencije, po mišljenju brojnih država, ipak nisu pružale adekvatnu zaštitu potencijalnim oštećenicima nuklearne nezgode. Pored toga, nisu postigle ni cilj uspostavljanja globalnog režima u pogledu odgovornosti i naknade nuklearne štete. Kako bi se ispravili navedeni nedostaci, 1997. godine donesena je Konvencija o dopunskoj naknadi za nuklearnu štetu s pripadajućim Aneksom koja još, nažalost, nije stupila na snagu. Po svojoj naravi je globalna i mogu joj pristupiti sve države neovisno o tome imaju li na svom teritoriju nuklearna postrojenja ili ne. Također, nije nužno da stranka ove Konvencije bude istovremeno i stranka Pariške ili Bečke konvencije. Njoj, naime, može pristupiti i država koja nije članica spomenutih međunarodnih konvencija na način da postane članicom Aneksa koji članstvo uvjetuje usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva države članice s temeljnim načelima nuklearnog prava. Konvencija je, dakle usvojila sva temeljna nuklearna načela ustanovljena Pariškom i Bečkom konvencijom, s tim da sadrži i brojna poboljšanja u odnosu na postojeća rješenja. Proširen je, tako, pojam nuklearne štete, povišen je iznos odgovornosti korisnika nuklearnog postrojenja te je dana ekskluzivna nadležnost za sporove o naknadi nuklearne štete sudovima obalne države na čijem je isključivom gospodarskom pojasu došlo do nuklearne nezgode tijekom pomorskog prijevoza nuklearnih tvari.

kojeg je korišteno pravo neškodljivog prolaska ili o zračnom prijevozu ukoliko postroji pravo preleta teritorija te države temeljem nekog ugovora ili odredbi međunarodnog prava (čl. 6., st. 3.).

⁵⁴ Taj rok može, iznimno, biti i dulji ako je, prema pravu države na čijem se teritoriju nalazi nuklearno postrojenje, odgovornost korisnika nuklearnog postrojenja pokrivena osiguranjem ili drugim financijskim jamstvom ili putem državnih fondova na rok dulji od 10 godina u kojem slučaju nadležan sud može dozvoliti pravo ulaganja tužbe za naknadu nuklearne štete i nakon protoka roka od 10 godina. Međutim, ni u kom slučaju taj produljeni rok ne može prelaziti rok za koji postoji adekvatno pokriće odgovornosti korisnika (čl. 9. Aneksa).

LIABILITY OF THE CARRIER FOR NUCLEAR DAMAGE WITH SPECIAL REFERENCE TO CONVENTION ON SUPPLEMENTARY COMPENSATION FOR NUCLEAR DAMAGE

Considering extremely dangerous nature of nuclear matter, amendments to the existing regulation concerning the liability for compensation of nuclear damage were found necessary. Having in mind deficiencies of Paris and Vienna Convention, in 1997. Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage was adopted with the intention of creating global regime of liability. Convention is consistent with the basic nuclear principles but it also contains many encanced provisions compared to previously mentioned nuclear conventions and it gives, in the opinion of authors, adequate protection to injured parties. Likewise, by introducing the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage a major breakthrough towards the unification of nuclear law was made

Key words: *liability for nuclear damage, supplementary compensation, nuclear conventions*

Literatura

1. AMIŽIĆ , P. : Pomorski prijevoz nuklearnih tvari, Doktorska disertacija, Split, 2007.
2. FILIPOVIĆ, V.: Odgovornost za nuklearnu štetu, Zagreb, 1980.
3. GRABOVAC, I.: Konvencije pomorskog prava s napomenama i komentarskim bilješkama, Split, 1984.
4. GRABOVAC, I.: Plovidbeno pravo Republike Hrvatske, Split, 2003.
5. GRABOVAC, I. : Odgovornost za nuklearnu štetu u hrvatskom pravu, Pravo i porezi, br. 9., Zagreb, 2005.
6. RUDOLF, D.: Enciklopedijski rječnik međunardonog prava mora, Split, 1989.
7. SLADONJA, B.: Međunarodne konvencije o odgovornosti za nuklearnu štetu, List Hrvatskog nuklearnog društva, br. 4 / 98.
8. STOJANOVIĆ, D.: Građanskopravna odgovornost za atomske štete prema trećim licima, Beograd, 1965.
9. VOKIĆ – ŽUŽUL, M.: Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas, Zagreb, 2003.
10. Pomorski zakonik, N.N., br. 181 / 04, 76 / 07.
11. Konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete, N.N., br. 1 / 06.
12. Konvencija o nuklearnoj sigurnosti, N.N., br. 13 / 95.
10. www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp.html
11. www.nea.fr/html/law/nlparis-conv.html